הסופר פארוק מנג'ונה, האורח הסורי הראשון בישראל, טיפס לרמת הגולן ועבר מחיבוק דרוזי לוהט בכפר מסעדה לאוהל שביתת הרעב בגמלא, שהעלה את חמתו ● מסע משונה, אולי ערב הסכם שלום, בין מוצבים נטושים ושדות מוקשים ישנים

עם הסופר אמנון שמוש
שניהם חאלבים, שנותרו קשורים בנימי נפשם לעיר.

מפת חאלב בקיבוץ

למרגלות רמת הגולן, במקום בו גם בבוקר מאפיל הרכס ההררי על העמק תחתיו, נפגש מנג'ונה טרם עלייתנו להר עם הסופר אמנון שמוש. שניהם חאלבים, שנותרו קשורים בנימי נפשם לעיר ההיא. שמוש בא משם לפני 55 שנה לחיות בקיבוץ מעיין ברוך, והיה לסופר ישראלי מוכר, לאחר שהדרמה שלו „מישל עזרא ספרא ובניו" היתה ללהיט גדול בטלוויזיה הישראלית. כשמנג'ונה נכנס לביתו, שמוש שלף מפת כבישים מעודכנת של חאלב וצילום פנורמי עתיק של העיר. „למה אתה מחזיק את המפה?" שאל הסורי בהשתאות. „בשביל מה? חאלב היא עדיין המולדת שלך? ביתך האמיתי"? חלק מהשאלות של מנג'ונה בבת שלמה, בקיבוץ, ואחר ברמה, יגעו בנקודות החיבור והתורפה הישראליות, אך יישאלו בדרך כלל, ללא כוונת זדון.

רוכנים על המפה עקבו מנג'ונה ושמוש באצבעם אחר מסלול סימטאות השוק הישן, המצודה העתיקה. הם גילו, כי זמן מה חיו שתי משפחותיהם באותה שכונת ג'מליה, אבל כששמוש עזב לישראל, מנג'ונה שנולד בכפר עז ליד העיר, היה עדיין ילד בן שלוש, כך שלא יכלו ממש להיפגש. „החברה הראשונה שלי, אהובת נעורי בגיל 18, היתה יהודיה בשם רבקה בת ניסים מחאלב", אמר מנג'ונה. „כמעט נישאנו, אבל אביה מת והם עקבו, ואחרי שנים שמעתי מחבר כי מתה".

כשהיה פארוק בן 10 מת גם אביו ממחלה. כעבור שנה, ב־1947, ראה היתום את העשן שעלה מהפרעות ביהודי חאלב. איש מהם לא נרצח, אבל בתי הכנסת הוצתו לאות ועם על ההרפתקה הציונית שהתרחשה במרחקים. „אז חשבתי כי הציונים הם חיות אדם רצחניות, שלוקחות לעצמן בלי חוק רכוש ערבי". הוא גדל כבנה האמצעי של האלמנה מנג'ונה בעיר, ש„ביום קיץ היא לוהטת אבל בערב מצננת רוח מרכסי הטורוס את הגגים הירוקים שלה, שנראים כמו הקיבוץ הזה".

כבר כנער החל מנג'ונה לכתוב בעיתון החאלבי אל חוואדס ואחר ב„אל ואתאן", וכשהיה בן 21 נסע לכווית לחפש ריגושים, וחזר לחאלב כשהוכרז האיחוד עם מצרים. „חשבתי אז שנהיה אמריקה ערבית גדולה ומאוחדת". אבל אחר זמן מה התאכזב, לא מצא עבודה ונסע ללבנון ומשם שב לסוריה, ועבר כעורך תכניות בטלוויזיה. ושוב עזב לביירות, שם ישב שנים בעירן הזהב הלבנוני. אחר הסתובב בין כווית, סעודיה ונסיכויות הנפט, למד לשנוא את היהירות הכוויתית והבין שהם רוחשים לערבים שעובדים עבורם. בשנת 79' פרסם ספר „אני כוויתי", „שניבא את ההתקפה העיראקית שכווית המיטה על עצמה בשל יחסה לאחרים". הוא עורר עליו את חמת השלטונות, הפסיד עבודה וכסף רב ואולץ לנדוד הלאה.

כל השנים פרסם מנג'ונה רומנים נרגשים, מאמרים וכתבות אינספור, ומידי פעם שב לסוריה ועזב, עד שמאס במידה רבה בכל נדודיו והתיישב בלונדון, כדי ששלושת בניו מאשתו השלישית יוכלו „לגדול בחופש ולבנות לעצמם עתיד טוב יותר". בנו הבכור, הדומה לו מאד, הוא קריין מוכר ברשת הטלוויזיה הסעודית המזרח תיכונית, שנקלטת גם פה בכבלים.

מזה שנים לא ביקר את ביתו בחאלב, בשל חסרון זמן וכים, אך אשתו ובנו נוסעים לשם כל שנה ויושבים בקרב המשפחה והחברים חודשיים שלושה. במעין ברוך סיכם עם שמוש הישראלי להיפגש במלון ברון הישן בשנה הבאה בחאלב הבנויה. מנג'ונה נטול התפעלות מהעולם הערבי בו נדד שנים כה רבות, אבל על סוריה ארצו לא שמעתי ממנו מילה קשה. את אסאד הוא מעריך על „הדרך שבה הביא יציבות גדולה לארץ, שעד עלייתו הטלטלה בין שליט לשליט ולא ידעה יום של מנוחה. הוא הדה־גול הקשוח שלנו, וטיפש מי שמפחד כי אחרי שתתחתם איתו על שלום, הוא יילך ויבוא מישהו שיפר את השלום. לעולם לא יהיה מישהו קשוח מאסד, כל יורש יהיה רך ונוח ממנו לישראל".

„בורין ריפורט" חושף עיסקת מרגלים מ־1974:

ישראל החליפה מרגל ואסירת ציון תמורת סוכן סובייטי

– מאת עמרם רגב, כתבנו בלונדון –

מרגל ישראלי שפעל בשנות ה־60 במצרים ובתימן, ששמו ברוך מזרחי, המרגל הבכיר ביותר של הק.ג.ב. שפעל ממנו בישראל, קלונל יורי לינוב, הוחלפו ב־1974 בעיסקת מרגלים בינלאומית סודית, שמווה עורך־דין מזרח־גרמני ידוע, בשם וולפגנג פוגל.

עלון המידע הבריטי „פורין ריפורט", המביא את הסיפור, טוען שזו חשיפה ראשונה של הפרשה, שישראל הצליחה עד כה לשמור בסוד במשך כ־20 שנה.

במסגרת עסקת החליפין, שיחררה ישראל את סוכן הק.ג.ב. לינוב, וקיבלה תמורתו את המרגל ברוך מזרחי, את אסירת ציון סילביה זלמנסון, שנעצרה בברה"מ ב־1970 לאחר שהשתתפה בניסיון כושל לחטוף מטוס סובייטי לישראל, ומרגל יהודי שריגל לטובת ה„סי.איי.אי." בגרמניה.

ברוך מזרחי היה לטענת „פורין ריפורט" „אחד המרגלים המוכשרים ביותר, שהצליחה ישראל להחדיר למדינות ערב". בתחילת שנות ה־60 פעל בעיר חאלב בצפון סוריה. ב־1965, לאחר מעצרו של המרגל אלי כהן, חזר מזרחי לתל־אביב, שם קיבל זהות חדשה.

לאחר מכן נשלח לתימן לרגל אחר כוחות הצבא המצרי. ב־1967 נעצר מזרחי על־ידי משטרת תימן, והועבר למאסר בקהיר. במשך שנים רחשה מצרים הצעה ישראלית לקבות את שיחרורו תמורת מיליון דולר.

לאחר מלחמת יום הכיפורים הסכימו המצרים בלחץ סובייטי לעיסקה, ומזרחי הוחזר לישראל. שוב הוענקה לו זהות חדשה, וב־20 השנה האחרונות הוא גר בישראל.

עיסקת המרגלים נרקמה לאחר מעצרו של סוכן ה„ק.ג.ב.", יורי לינוב, במארס 1973. לישראל הגיע לראשונה ב־1970, והתחזה לסיר־נין לאיש־עסקים אוסטרי ולסוכן ביטוח אירי. לאחר מעצרו הודה, כי ניהל רשת ריגול סובייטית, שחלק מחבריה הין שלים חרשים.

ברוך מזרחי, בתמונה שפורסמה לפני שנים בעיתון מצרי